

Період огляду: лютий 2021 року

Категорія справ: справи окремого провадження про видачу обмежувального припису

Підсумки огляду

У лютому 2021 року Верховним Судом було прийнято п'ять рішень у справах про видачу обмежувального припису.

Постанова Верховного Суду від 10.02.2021 року (Справа №761/49109/19)

Постанова Верховного Суду від 17.02.2021 року (Справа №753/19409/19)

Постанова Верховного Суду від 17.02.2021 року (Справа №766/13927/20-ц)

Постанова Верховного Суду від 18.02.2021 року (Справа №442/3516/20)

Постанова Верховного Суду від 25.02.2021 року (Справа №760/17770/19)

Кожне з цих рішень має визначальний вплив на формування судової практики. У той же час варто зазначити, що **окремі рішення свідчать про відсутність єдиної правової позиції серед суддів Верховного Суду у даній категорії справ.**

Наприклад у рішенні від 10.02.2021 року (справа № 761/49109/19) Верховний Суд зазначає, що *«Сам факт звернення заявника до органів поліції свідчить про наявність конфлікту між подружжям та не підтверджує факт вчинення ОСОБА_3 домашнього насильства, що є необхідною умовою застосування судом до відповідної особи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, які визначені Законом України "Про запобігання та протидію домашньому насильству.»*

Проте у той же час у низці попередніх та наступних рішеннях Верховний Суд зазначає що:

1. *«сам по собі факт не притягнення особи до юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства не може бути підставою для відмови у встановленні тимчасових обмежень»* (справа № 404/5203/19 від 19 травня 2020 року)
2. *«Доводи ОСОБА_2 про те, що на момент розгляду справи про видачу обмежувального припису він не є та не був визнаний винним у вчиненні домашнього насильства, не набув статусу "кривдника", не заслуговують на увагу, оскільки, враховуючи положення Закону України "Про запобігання та протидію домашнього насильству", обмежувальний припис за своєю суттю не є заходом покарання особи (на відміну від норм, закріплених у КУпАП та КК України), а є тимчасовим заходом, виконуючим захисну та запобіжну функцію, направленим на попередження вчинення насильства та забезпечення першочергової безпеки осіб, з огляду на наявність ризиків, передбачених вищезазначеним законом, до вирішення питання про кваліфікацію дій особи та прийняття стосовно неї рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях».* (справа № 760/17770/19 від 25.02.2021 року)

Відсутність єдиної правової позиції серед суддів Верховного Суду не сприяє виконанню поставленого перед Судом завдання, а саме забезпечення сталості та єдності судової практики, зокрема у справах пов'язаних із захистом прав постраждалих від домашнього насильства.

У той же час варто відзначити два важливі рішення Верховного Суду, а саме:

1. Постанова від 17 лютого 2021 року (справа №753/19409/19) у якій Верховний Суд наголошує на важливості **ідентифікації судом дітей, які стали свідками насильства, як постраждалих**, навіть за відсутності такої ідентифікації з боку поліції.
2. Постанова від 17 лютого 2021 року (справа №766/13927/20-ц) у якій Верховний Суд зазначає, що вирішуючи питання про заборону кривднику перебувати у місці проживання постраждалої особи **«пріоритет має бути надано безпеці постраждалої особи, а не праву власності кривдника, поведінка якого переходить у більш жорстку форму»**

Постанова Верховного Суду від 10 лютого 2021 року Справа № 761/49109/19

Суть справи

Жінка звернулась до суду із заявою про видачу обмежувального припису відносно свого колишнього чоловіка та просила суд видати припис, яким:

заборонити колишньому чоловіку перебувати в місці постійного проживання заявниці

заборонити колишньому чоловіку наближатися на відстань ближче ніж 500 метрів до будинку в якому проживає заявниця.

12 серпня 2019 року колишній чоловік, знаходячись у квартирі, з метою примусити її продати квартиру і розділити порівну отримані від продажу кошти, розібрав частину меблів і вивіз їх у невідомому напрямку.

Того ж дня приблизно між 22 та 23 годинами він наніс їй удар в обличчя, завдавши легке тілесне ушкодження. У період 15-17 серпня 2019 року чоловік погрожував фізичною розправою та позбавленням життя щодо неї, її дітей та батьків, а також знищити шляхом підпалу приватний будинок, у якому проживають батьки.

У ніч з 06 на 07 вересня 2019 року колишній чоловік пошкодив автомобіль "Audi A3". Надалі з групою невідомих осіб здійснював неправомірні дії, що виразились у пошкодженні квартири руйнуванням у ній стін, датчиків охоронної сигналізації, електричних та водопровідних комунікацій, вивезенні з квартири її цінних речей та одягу, у тому числі і тих, що належать дітям. Внаслідок цих дій квартира є повністю зруйнованою і непридатною для проживання в ній.

Таким чином, колишній чоловік систематично застосовує до неї та її дітей домашнє насильство - діяння фізичного, психологічного та економічного насильства, що вчиняються за місцем проживання.

Короткий зміст рішень суду першої та апеляційної інстанції

Рішенням Шевченківського районного суду м. Києва від 26 грудня 2019 року заяву залишено без задоволення.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що заявником не надано суду належних та допустимих доказів вчинення психологічного та фізичного насильства щодо заявника та її дітей, а

самі лише твердження заявника суд не може покласти в основу рішення, оскільки вони не підтверджуються матеріалами справи. Не знайшли свого підтвердження у судовому засіданні і ризики, які можуть настати у разі незастосування відносно заінтересованої особи обмежувального припису. Також суд зазначив, що заборона ОСОБА_3 перебувати у квартирі порушить його право, оскільки вказана квартира належить йому на праві спільної часткової власності разом із заявницею.

Постановою апеляційного суду рішення залишено без змін на тій підставі, що:

«На підтвердження вимог заяви про видачу обмежувального припису ОСОБА_1 надала копії витягу з Єдиного державного реєстру кримінальних проваджень з якого вбачається, що 15 серпня 2019 року внесено відомості по заяві ОСОБА_1 за фактом нанесення тілесних ушкоджень (частина перша статті 125 КК України). Проте ОСОБА_3 про підозру у вчиненні вказаного правопорушення не повідомлялося, до адміністративної чи кримінальної відповідальності в будь-якому вигляді за вказаним фактом останній не притягався, будь-яких доказів на підтвердження нанесення тілесних ушкоджень або вчинення ним психологічного насильства матеріали справи не містять».

Позиція Верховного Суду

Перевіривши доводи касаційної скарги, а також матеріали справи, колегія суддів дійшла висновку, що касаційна скарга задоволенню не підлягає.

«у порушення вимог статей 12, 81 ЦПК України заявник не надала суду належних й допустимих доказів на підтвердження фактів вчинення ОСОБА_3 фізичного, економічного та психологічного насильства відносно неї, а також ризиків настання насильства у майбутньому, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, обгрунтовано відмовив у задоволенні заяви ОСОБА_1. Сам факт звернення заявника до органів поліції свідчить про наявність конфлікту між подружжям та не підтверджує факт вчинення ОСОБА_3 домашнього насильства, що є необхідною умовою застосування судом до відповідної особи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, які визначені Законом України "Про запобігання та протидію домашньому насильству.»

Постанова Верховного Суду від 17 лютого 2021 року Справа №753/19409/19

Суть справи:

Жінка звернулась до суду із заявою про видачу обмежувального припису відносно свого колишнього чоловіка та просила суд:

визнати колишнього чоловіка кривдником;

визнати її та малолітню дитину постраждалими особами від домашнього насильства;

застосувати приписи пункту 5 частини першої статті 430 ЦПК України та допустити негайне відібрання дитини від чоловіка та будь-яких третіх осіб для повернення дитини, до попереднього місця проживання з матір'ю,

видати обмежувальний припис строком на 6 (шість) місяців, яким:

заборонити колишньому чоловіку перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, та дитиною;

заборонити колишньому чоловіку, його представникам та будь-яким іншим третім особам, діючим в його інтересах, наблизитися на відстань 100 метрів до місця проживання та місця навчання малолітньої дитини, з метою захисту життя та здоров'я малолітньої дитини та матері дитини

заборонити колишньому чоловіку, його представникам та будь-яким іншим третім особам, діючим в його інтересах, наблизитися на відстань 100 метрів до місця проживання та роботи заявниці;

заборонити йому особисто та через третіх осіб розшукувати та/або переслідувати малолітню дитину та заявницю, якщо вона/вони за власним бажанням перебуватимуть у невідомому кривднику місці; на строк дії обмежувального припису, обмежити спілкування з постраждалою дитиною, шляхом заздалегідь узгодженого та встановленого графіку, в обов'язковій присутності матері.

07 серпня 2019 року заявниця разом зі своєю матір'ю, повертались з прогулянки до помешкання батьків заявника. Під час виходу з ліфту її, її матері, та дитини чоловік розбризкав невідому хімічну речовину в очі, чим дезорієнтував заявника. Це супроводжувалось застосуванням грубої фізичної сили до заявниці. Дезорієнтувавши матір малолітньої дитини криками дитини, про допомогу та про те, що болять очі і вона нічого не бачить, кривдник силоміць вирвав дитину з рук та зник на автомобілі в невідомому напрямку.

Короткий зміст рішень суду першої та апеляційної інстанції

Ухвалою Дарницького районного суду міста Київ від 11 жовтня 2019 року заяву задоволено у повному обсязі.

«Ухвалу суду першої інстанції мотивовано тим, що на підтвердження фактів сімейного насильства по відношенню до заявника та малолітньої дитини ОСОБА_1 надала суду письмові докази щодо багаторазових звернень заявника до Дарницького управління поліції ГУ НП України у м. Києві, які містять в собі повідомлення про наявні факти насилля в сім'ї, яке має регулярний характер, витяги з Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі - ЄРДР) про порушені кримінальні провадження. Заінтересована особа в справі ОСОБА_3 у судовому засіданні надала пояснення, якими підтвердила доводи, викладені в заяві ОСОБА_1. Тому існує високий рівень вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків

його вчинення щодо постраждалих осіб, у зв'язку з чим суд вважав доведеними підстави для застосування та видачі обмежувального припису».

Постановою Київського апеляційного суду від 18 лютого 2020 року ухвалу суду першої інстанції скасовано в частині визнання дитини потерпілої та застосування обмежувальних заходів, які стосуються дитини.

«Постанова апеляційного суду мотивована тим, що обставини, які містять ознаки фізичного, економічного чи психічного насильства по відношенню до малолітньої дитини в розумінні Закону України від 07 грудня 2017 року N 2229-VIII "Про запобігання та протидію домашньому насильству" (далі - Закон N 2229-VIII), не знайшли свого підтвердження при розгляді справи апеляційним судом та не дають підстави для висновку про необхідність видання обмежувального припису щодо ОСОБА_5. Сам факт відібрання батьком дитини для проживання з ним до вирішення спору про визначення місця проживання дитини не може бути доказом вчинення батьком проти дитини фізичного, економічного чи психічного насильства».

Позиція Верховного Суду

Перевіривши доводи касаційної скарги, а також матеріали справи, колегія суддів дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню.

«Визначення формою домашнього насильства над дитиною у розумінні Закону і випадку, коли дитина стала свідком (очевидцем) насильства, та встановлення судом обмежувального припису із застосуванням заходів тимчасового обмеження прав кривдника, визначених частиною другою статті 26 Закону N 2229-VIII, є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. При вирішенні питання щодо застосуванні такого заходу суд на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства має оцінити пропорційність втручання у права і свободи особи враховуючи, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою такої особи. Тому посилання апеляційного суду на статтю 141 СК України і що між колишнім подружжям ОСОБА_1 та ОСОБА_2 існує спір щодо визначення місця проживання дитини та зазначення, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою; розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу, є помилковим, оскільки при розгляді справ про видачу обмежувального припису не визначаються права та обов'язки батьків стосовно дітей, а заперечення можливості видачі обмежувального припису стосовно одного з батьків позбавляє позивача гарантій на спеціальні засоби правового захисту, які передбачені Законом N 2229-VIII».

Постанова Верховного Суду від 17 лютого 2021 року Справа №766/13927/20-ц

Суть справи:

Жінка звернулась до суду із заявою про видачу обмежувального припису відносно свого сина та просила суд:

- *заборонити перебувати у місці проживання (перебування) із заявницею*
- *заборонити наближатися на відстань, ближче 100 (ста) метрів, до місця проживання (перебування) постраждалої особи;*
- *заборонити особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;*
- *заборонити вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.*

Заява мотивована тим, що її син, активно вживає алкогольні напої та наркотичні засоби, що стало передумовою для прояву відносно неї домашнього насильства. Протягом останніх років син, будучи у стані сп'яніння, застосовує до неї словесні образи, погрози, приниження, залякування. Він постійно погрожує її вбити, демонструючи при цьому силу, агресію, хапаючись за небезпечні предмети. У неї є реальні підстави вважати, що таку погрозу він може реалізувати.

Єдине місце, де вона може від нього сховатися, це її власна кімната. Проте у цю кімнату син неодноразово силоміць вривався, де продовжував свої агресивні дії. Вона не може вийти на кухню, туалет чи на вулицю.

Син не працює, водночас постійно потребує грошових коштів для придбання алкоголю, тому він їх краде чи вимагає у неї. З квартири син виніс чимало цінних речей.

При цьому його було притягнуто до кримінальної відповідальності за частиною першою статті 185 КК України за крадіжку її майна. Однак це не зупинило його і він продовжує вчиняти ті самі дії.

Короткий зміст рішень суду першої та апеляційної інстанції

Рішенням Херсонського міського суду Херсонської області від 11 вересня 2020 року заяву задоволено частково. Судом застосовано усі обмежувальні заходи, окрім заборони перебувати у місці проживання заявниці. «...покладення на нього заборони перебувати у квартирі, співвласником якої він є, порушить його право на володіння та користування житлом, яке у нього є єдиним, а тому такий захід за встановлених обставин не є пропорційним».

Постановою Херсонського апеляційного суду від 29 жовтня 2020 року рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Позиція Верховного Суду

Перевіривши доводи касаційної скарги, а також матеріали справи, проаналізувавши практику ЄСПЛ щодо права власності та застосування Протоколу 1 Конвенції, колегія суддів дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню.

«Тлумачення наведених норм дає підстави для висновку, що тимчасове обмеження права власності кривдника з метою забезпечення безпеки постраждалої особи шляхом встановлення судом

обмежувального припису у порядку, визначеному Законом України "Про запобігання та протидію домашньому насильству", є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. При вирішенні питання щодо застосуванні такого заходу суд на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства має оцінити пропорційність вручання у права і свободи особи враховуючи, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою такої особи.

Отже, помилковим є висновок судів попередніх інстанцій про неможливість задоволення вимог постраждалої особи щодо видачі обмежувального припису у вигляді заходів тимчасового обмеження прав ОСОБА_2, а саме його прав на квартиру АДРЕСА_2, співвласником якої він є, оскільки позбавляє позивача гарантій на спеціальні засоби правового захисту, які передбачені Законом України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"».